

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องความขัดแย้งในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ที่ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัยเฉพาะในช่วง 2 ปี แรกของอายุรัฐบาลชุดนี้ (ชวน 1-3) พบว่าความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์สามัญรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคมการเมือง เป็นเรื่องของการปะทะสังสรร (interaction) ระหว่างคู่กรณีตั้งแต่ 2 ฝ่ายหรือมากกว่า ภายใต้สถานการณ์ที่มีเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดการต่อสู้กันของคู่ขัดแย้ง เพื่อถักถัก ขัดขวาง หรือทำลายมิให้ฝ่ายตรงข้ามบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ และให้ฝ่ายตนสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า (values) สถานภาพ อำนาจ ทรัพยากรที่ขาดแคลนและพบว่าความคิดเห็นและผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นมูลเหตุสำคัญที่นำมาซึ่งความขัดแย้ง โดยมีสมมุติฐานในการศึกษาวิจัยคือ

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาล ชวน หลีกภัย มีปัจจัยหรือสาเหตุหลักมาจากความแตกต่างกันในการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลตอบแทนจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ของรัฐบาล การควบคุมองค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่ในด้านการจัดการเลือกตั้ง และความแตกต่างกันเรื่องแนวความคิดทางการเมือง เช่น ความถูกต้อง ความเป็นธรรม

จากการศึกษาพบว่า ภายหลังจากการต่อสู้ของเลือดของกลุ่มพลังมวลชนทั่วไปเพื่อขับไล่รัฐบาลผู้นำฝ่ายทหารเป็นผลสำเร็จในเดือนพฤษภาคม 2535 ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลรักษาการชั่วคราวของนายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน เพื่อเข้ามาเตรียมความพร้อมสำหรับการเลือกตั้งครั้งใหม่หลังจากการยุบสภาผู้แทนราษฎรที่จะมีขึ้นในวันที่ 13 กันยายน 2535 กล่าวได้ว่ากระแสประชาธิปไตยจากความตื่นตัวติดตามและตรวจสอบทางการเมืองของประชาชน ภายหลังจากชัยชนะของฝ่ายประชาธิปไตยเหนือความพยายามสืบทอดอำนาจทางการเมืองของคณะทหารผู้ก่อการรัฐประหาร ได้แผ่ขยายออกไปทั่วทุกสารทิศของสังคมไทย ได้มีการระดมจากสื่อมวลชนหลายแขนงและประชาชนทั่วไป ถึงพรรคการเมืองในขณะนั้นออกเป็น 2 ฝ่ายดังนี้

1. กลุ่มพันธมิตร 5 พรรคการเมืองที่สนับสนุนพลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี อันเป็นชนวนเหตุให้เกิดความรุนแรงทางการเมืองในเดือนพฤษภาคม 2535 ประกอบด้วย พรรคสามัคคีธรรม (ต่อมาได้ยุบเลิกไปหลังการสิ้นอำนาจของรัฐบาลพลเอกสุจินดาฯ) พรรคชาติไทย

พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม และพรรคราษฎร "ได้รับการขนานนามว่าเป็น "พรรคมาร" ฝ่ายเผด็จการ

2. กลุ่มพันธมิตร 4 พรรคที่ร่วมกันต่อสู้การสืบทอดอำนาจเผด็จการทหารจนประสบความสำเร็จ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ ประกอบด้วย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคพลังธรรม และพรรคเอกภาพ ได้การยกย่องเรียกขานว่าเป็น "พรรคเทพ" ฝ่ายประชาธิปไตย

กระแสประชาธิปไตยอันแรงกล้าในสถานการณ์ขณะนั้น ต่างต้องการให้กลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายเทพได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งใหม่ร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลฟื้นฟูบูรณชาติขึ้น ในช่วงระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ได้มีการกระทบกระทั่งกันค่อนข้างรุนแรงระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ฝ่ายเทพคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม ที่มีพื้นที่ฐานคะแนนเสียงส่วนใหญ่ทับซ้อนกัน ซึ่งต่างพรรคต่างก็หวังที่จะได้เสียงข้างมากในการเป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล ที่มีความหมายถึงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ที่หัวหน้าพรรคการเมืองเหล่านี้ต่างหมายมั่น ผลการเลือกตั้ง 13 กันยายน 2535 สี่พรรคพันธมิตรรวมกัน ได้รับเสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส. ทั้งหมด 185 เสียงจาก 360 เสียง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเสียงมากที่สุด 79 ที่นั่ง ได้มีความพยายามจากพรรคการเมือง "ฝ่ายมาร" ที่จะดึงพรรคความหวังใหม่มาร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลโดยผลักดันให้พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ก็ไม่สามารถทวนกระแสความต้องการของประชาชนในขณะนั้นได้ ในที่สุด 4 พรรคพันธมิตร ฝ่ายเทพก็สามารถจัดตั้งรัฐบาลร่วมกันสำเร็จ ภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี โดยพรรคประชาธิปัตย์จำใจยอมเสียกระทรวงมหาดไทยให้กับพลเอกชวลิตฯ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ เพื่อประคับประคองความสมานฉันท์ของ 4 พรรคพันธมิตรในการตั้งรัฐบาลคราวนี้ และนำพรรคกิจสังคม 1 ในพันธมิตรฝ่ายมารเข้าร่วมเป็นพรรคการเมืองที่ 5 ของรัฐบาลผสมชุดนี้ เพื่อหวังให้เป็นเสียงสนับสนุนเสริมสร้างความมั่นคงให้กับรัฐบาล

รัฐบาลผสม 5 พรรคภายใต้แกนนำพรรคประชาธิปัตย์ ได้ถูกจัดตั้งขึ้นท่ามกลางกระแสประชาธิปไตยอันแรงกล้าและภายใต้สถานการณ์ของการแบ่งแยกทางการเมืองออกเป็น 2 ขั้ว คือ "ฝ่ายเทพ" กับ "ฝ่ายมาร" ที่ปรากฏความผิดหวังและความขมขื่นของ 2 หัวหน้าพรรคการเมืองใหญ่ คือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้นำพรรคพลังธรรมและพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่ที่พลาดโอกาสการเป็นผู้นำประเทศดังที่คาดหวังไว้ก่อนการเลือกตั้ง แต่ก็ไม่สามารถสวนกระแสความรู้สึกของประชาชนในขณะนั้นจัดตั้งรัฐบาลออกมาเป็นรูปแบบอื่น รอยร้าวของพันธมิตร 4 พรรคที่ร่วมกันอย่างหลวม ๆ ในสถานการณ์เฉพาะหน้าเมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 และความแตกต่างของพรรคกิจสังคมกับ

พรรคร่วมรัฐบาลในเรื่องของพื้นฐานของแนวความคิดทางการเมือง ได้ปรากฏออกมาอย่างต่อเนื่องเป็นความขัดแย้งในรัฐบาลผสมชุดนี้ตลอดมาในช่วงระยะ 2 ปีของอายุรัฐบาล

1. พรรคกิจสังคมกับความขัดแย้งในรัฐบาลผสม

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาล เกิดขึ้นจากเงื่อนไขของความแตกต่างทางแนวความคิด ที่ไม่อาจประสานเข้ากันได้ของทั้ง 2 ฝ่ายที่เป็นผลสืบเนื่องจากการเริ่มต้นจัดตั้งรัฐบาลชุดนี้ ที่ตอบรับให้พรรคกิจสังคม 1 ในพรรคการเมือง “ฝ่ายมาร” เข้าเป็นหนึ่งในรัฐบาลผสม “ฝ่ายเทพ” ชุด ชวน หลีกภัย พรรคกิจสังคมมี พื้นฐานทางแนวความคิดทางการเมืองแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงกับ 4 พรรคร่วมรัฐบาลตั้งแต่สมัยการต่อสู้ของเลือดเดือนพฤษภาคมปี ๒๕๑๖ ได้แสดงบทบาททางการเมืองในแนวทางที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาลมาโดยตลอด เสมือนเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ในช่วงแรกหลังการแถลงนโยบายของรัฐบาล บทบาท และท่าทีของพรรคกิจสังคมต่อรัฐบาลได้ถูกถ่ายทอดผ่านทางนายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ โฆษกพรรคผู้ผิดหวังในตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดนี้ ภายหลังการยุติบทบาททางการเมืองของนายปิยะนัฐฯ นายมนตรี พงษ์พานิช หัวหน้าพรรคและสมาชิกแกนนำสำคัญของพรรคกิจสังคม ได้แสดงบทบาทดังกล่าวเพื่อสร้างความอึดอัดให้กับรัฐบาลโดยตรง พร้อมกับการเคลื่อนไหวเพื่อลบล้างภาพพจน์คอร์ปชั่นของ นายมนตรีฯ จากบ่วงบาศของคำสั่งยึดทรัพย์สินนักการเมืองของคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน (คตส.) ตามประกาศ รสช. ฉบับที่ 26

ความแตกต่างของแนวความคิดทางการเมืองระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาล ได้ปรากฏเด่นชัดในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของทั้ง 2 ฝ่ายในช่วงระยะ 1 ปีการร่วมรัฐบาลของพรรคกิจสังคม โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวของนายมนตรีฯและสมาชิกพรรคเกี่ยวกับปัญหาคำสั่งยึดทรัพย์สินนักการเมืองของ คตส. การกิจสำคัญของพรรคกิจสังคมในการร่วมรัฐบาลครั้งนี้ที่ไม่ได้รับความร่วมมือและถูกขัดขวางในการบรรลุเป้าหมาย จากพรรคประชาธิปัตย์ที่ควบคุมกลไกสำคัญของรัฐในกระบวนการดังกล่าว ได้พัฒนาเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ไม่สามารถแสวงหาแนวทางในการประนีประนอมให้ยุติลงได้ด้วยความเข้าใจกันของคู่กรณี ปัญหาจากขั้นตอนการคืนทรัพย์สินให้กับนายมนตรีฯภายหลังศาลฎีกามีคำสั่งให้ประกาศ รสช. ฉบับที่ 26 มีผลโมฆะ เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ฝ่ายจากจากความแตกต่างกันด้านแนวความคิดทางการเมือง เรื่องความถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมายและความเป็นธรรมต่อบุคคลหรือสังคม พรรคกิจสังคมนั้นเห็นว่าเมื่อศาลพิพากษาให้คำสั่งยึดทรัพย์สินไม่มีผลบังคับแล้ว รัฐบาลโดยกระทรวงการคลังที่พรรคประชาธิปัตย์ควบคุมดูแลอยู่ต้องรีบคืน

ทรัพย์สินที่อายัดไว้ให้คืนกับนักการเมืองที่ถูกยึดทรัพย์ได้เลย ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์เห็นว่าการที่ศาลประกาศให้คำสั่งยึดทรัพย์สินไม่มีผลบังคับเป็นอันขาดกับกระบวนการคืนทรัพย์สินที่ได้ตกเป็นของรัฐบาลมาตั้งแต่ต้นแล้ว การจะให้รัฐบาลเร่งคืนทรัพย์สินนั้นต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามขั้นตอนของกฎหมายโดยกระบวนการทางศาล จะให้รัฐบาลปฏิบัติโดยพลการนั้นไม่ถูกต้อง ซึ่งทางพรรคกิจสังคมเห็นว่าการกระทำเช่นนี้ของพรรคประชาธิปัตย์นั้น ไม่เป็นธรรมกับนายมนตรีฯ เป็นการจงใจขัดขวางและกลั่นแกล้งจากพรรครัฐบาลด้วยกัน ทางด้านพรรคประชาธิปัตย์กลับเห็นว่าการดำเนินการครั้งนี้ของรัฐบาลได้สร้างความเป็นธรรมให้กับสังคมโดยรวม ภายใต้หลักความถูกต้องของกฎหมายตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่อาจไม่เป็นธรรมกับบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ต้องเสียประโยชน์ในการนี้

จากความแตกต่างทางแนวความคิดดังกล่าว ได้สร้างความตระหนักรู้ของคู่กรณีมากยิ่งขึ้นถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ที่ต่างฝ่ายต่างเห็นว่าไม่สามารถที่จะประนีประนอม ให้เกิดความราบรื่นขึ้นในรัฐบาลชุดนี้ได้อีกต่อไป หลังจากที่ก่อนหน้านี้ต่างฝ่ายต่างก็มีพฤติกรรมทางการเมือง ที่สวนทางกันมาตลอด สำหรับประเด็นปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอื่นไม่ว่าจะเป็นปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำที่พรรคกิจสังคมยกขึ้นมากล่าวโจมตีรัฐบาลเรื่อยมา ควบคู่กับการเคลื่อนไหวเรื่องการยึดทรัพย์สินของนายมนตรีฯ การให้สัมภาษณ์เสียดสีระหว่างกันของ 2 ผู้นำของคู่ขัดแย้ง พิจารณาได้ว่าเป็นปัจจัยเสริมให้ความเข้มข้นของความขัดแย้งดังกล่าวอยู่ในภาวะวิกฤตยิ่งขึ้น และท้ายที่สุดความขัดแย้งก็ได้เดินทางมาถึงกระบวนการของการยุติลงของปัญหา เมื่อพรรคกิจสังคมได้แสดงออกถึงเจตนารมณ์ที่ชัดเจนที่จะยืนอยู่ตรงกันข้ามกับรัฐบาลด้วยการเข้าร่วมลงชื่อในสัตยาบันรวมพรรคกิจสังคมเข้ากับ 4 พรรคการเมืองฝ่ายค้านและได้ลาออกจากรัฐบาลในเวลาต่อมา อันเป็นการยุติความขัดแย้งจากปัจจัยภายในของคู่ขัดแย้งเอง และได้ส่งผล กระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในพรรคร่วมรัฐบาล สิ้นสุดรัฐบาลผสมชุด ชวน 1 เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2536 เป็นต้นมา

2. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนเพื่อแก้ปัญหาจราจรในเขตกรุงเทพมหานคร

ปัญหาความขัดแย้งระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลประกอบด้วยพรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ และพรรคพลังธรรม ที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการแย่งชิงและขัดขวางการเข้าควบคุมโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ในเขต กทม. ของรัฐบาลจากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลดังกล่าว เป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้ง ที่มีสาเหตุสำคัญมาจากความแตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ด้านความนิยมทางการเมืองหรือฐานคะแนนเสียงทั้งในระดับท้องถิ่น กทม. (สก./สข.) และ

การเลือกตั้งทั่วไปในระดับชาติ กล่าวได้ว่าปัญหาการจลาจลติดขัดใน กทม. นั้น เป็นประเด็นปัญหาที่กลุ่มพรรคการเมืองใหญ่ดังกล่าว ต่างเสนอตัวอาสาเข้ามาเป็นผู้แก้ไขด้วยนโยบาย และมาตรการต่าง ๆ โครงการระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับการขยายตัวอย่างรวดเร็วของจำนวนประชากรที่มีความจำเป็นในการเดินทางสัญจรไปมา อย่างมีประสิทธิภาพที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในกลุ่มประเทศแนวหน้าของโลกก็คือ โครงการระบบขนส่งไฟฟ้ามวลชน

ได้มีการแย่งชิงความรับผิดชอบของพรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาล ที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 พรรค คือ พรรคพลังธรรมและพรรคความหวังใหม่ ต่อการเข้าควบคุมดูแลโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ที่ต่างพรรคต่างก็อ้างความชอบธรรม ที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องควบคุมองค์การของรัฐในด้านการขนส่งมวลชน โดยพรรคพลังธรรมเป็นพรรคการเมืองที่คาดหวังมากที่สุดในความต้องการเข้าดูแลโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ทั้งนี้เนื่องจาก กทม. เป็นหน่วยการปกครองระดับท้องถิ่นที่มีสมาชิกพรรคพลังธรรมควบคุมอยู่ในระดับบริหารคือ ตำแหน่งผู้ว่า กทม. นายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรค เป็นรองนายกรัฐมนตรีดูแลสำนักงานคณะกรรมการจลาจลทางบก ยิ่งไปกว่านั้น พรรคพลังธรรมยังเป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวน ส.ส. มากที่สุดถึง 23 จาก 36 คนในเขต กทม. ในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ส่วนพรรคความหวังใหม่ที่ควบคุมดูแลองค์การรถไฟฟ้ามหานคร และนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีผู้รับผิดชอบก็ได้เดินทางไปศึกษาดูงานเรื่องรถไฟฟ้าใต้ดินจากต่างประเทศมาแล้ว ก็บอกว่าพรรคการเมืองของตนก็ชอบธรรมที่จะ ดูแลโครงการนี้เช่นกัน ได้มีความพยายามจากพรรคพลังธรรม ในการผลักดันเสนอโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรี เพื่อให้โครงการนี้อยู่ในความรับผิดชอบของพรรค ความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลได้เกิดขึ้น เมื่อมีการระบุจากแกนนำสมาชิกพรรคพลังธรรมว่าพรรคความหวังใหม่ได้ร่วมมือกับพรรคประชาธิปัตย์ ขัดขวางความพยายามดังกล่าวของพรรคพลังธรรมจากความสำเร็จในเรื่องของจำนวนสัดส่วนของรัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีที่ 2 พรรคร่วมกันก็สามารถเป็นเสียงข้างมาก ในการล้มโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน ของพรรคพลังธรรม หรือแม้แต่ความพยายามขัดขวางโครงการรถไฟฟ้า กทม. (ธนายง) ไม่ให้ได้รับความสะดวกในเรื่องของการสร้างอุโมงค์รถไฟฟ้าจากพรรคประชาธิปัตย์ ที่พรรคพลังธรรมรับผิดชอบอยู่ ในนามของ กทม. ซึ่งปฏิบัติการของทั้งพรรคความหวังใหม่และพรรคประชาธิปัตย์นั้นสอดคล้องกับแนวความคิดของ David W. Johnson และ Frank P. Johnson ที่ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึงการที่กิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นในลักษณะที่ขัดแย้ง ขัดขวาง กีดกันหรือรบกวนอีกกิจกรรมหนึ่ง ซึ่งมีผลทำให้กิจกรรมนั้นหยุดลง เสียหาย ดำเนินการในโดยยาก หรือมีผลน้อยลงในทางใดทางหนึ่ง

จากพฤติกรรมทางการเมือง ในกระบวนการต่อสู้ของแต่ละฝ่าย ในประเด็นความขัดแย้งระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลจากโครงการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนใน กทม. เป็นที่ตระหนักรู้

ซึ่งกันและกันของพรรคการเมืองดังกล่าว ว่ามีสาเหตุมาจากความแตกต่างในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมืองด้านฐานคะแนนเป็นสำคัญ อันเนื่องจากโครงการแก้ปัญหาราจรดงกล่าวเป็นโครงการที่มีขนาดใหญ่ของรัฐบาล และปัญหาด้านการจราจรใน กทม. นั้น เป็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนไม่เพียงระดับท้องถิ่น (กทม.) แต่ได้พัฒนากลายเป็นปัญหาระดับประเทศ ที่ประชาชนและสื่อมวลชนเฝ้าคอยติดตามถึงความคืบหน้าของโครงการ ซึ่งก็เป็นที่แน่นอนว่าหากพรรคการเมืองใด สามารถเข้ารับผิดชอบดูแลโครงการนี้ได้ ก็สามารถสร้างความนิยมอันมหาศาลได้จากประชาชนทั่วไปทั้งในระดับท้องถิ่น (กทม.) และระดับประเทศ (เลือกตั้งทั่วไป) สำหรับพรรคพลังธรรมและพรรคประชาธิปัตย์นั้น โดยข้อเท็จจริงแล้วต่างก็เป็นคู่แข่งสำคัญทางการเมืองมาโดยตลอด ทั้งในแง่ของบุคคลิกส่วนตัวของผู้นำ 2 พรรคนี้ ที่พยายามครองใจประชาชนในระดับล่างที่เป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และที่สำคัญ 2 พรรคการเมืองนี้ต่างก็มีพื้นที่ฐานคะแนนเสียงทับซ้อนกัน ไม่ว่าจะเป็นเขต กทม. ปริมณฑลและบางส่วนในภาคใต้ ส่วนพรรคความหวังใหม่ ก็พยายามที่จะสร้างฐานคะแนนเสียงของตนในพื้นที่สำคัญอย่าง กทม. เช่นกัน นั้นหมายความว่าหากพรรคใดจำนวน ส.ส. ส่วนหนึ่งจากพื้นที่นี้ โอกาสของพลเอกชวลิตฯหัวหน้าพรรคความหวังใหม่ ก็มีโอกาที่จะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองค่อนข้างสูง ดังนั้น 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลต่างก็พยายามสร้างผลงานให้โดดเด่นเป็นที่นิยมของประชาชนจากโครงการใหญ่ดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันก็พยายามกีดกัน ขัดขวาง ไม่ให้พรรคการเมืองอื่นเข้าสร้างความนิยมจากโครงการนี้ด้วย อันมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลจากโครงการดังกล่าวเรื่อยมา กระบวนการสำคัญของความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นโครงการรถไฟฟ้าใต้ดิน หรือรถไฟฟ้าชานชาลา เห็นได้ว่าพรรคการเมืองที่เกี่ยวข้องต่างต่อสู้กันเพื่อเข้าควบคุมหรือขัดขวางโครงการดังกล่าว ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของแต่ละพรรค มากกว่าที่แต่ละพรรคในรัฐบาลผสมจะดำเนินการแสวงหาจุดร่วมในการยุติความขัดแย้งด้วยความร่วมมือหรือประสานงานกันอย่างเป็นเอกภาพ ผลักดันให้โครงการดังกล่าวบรรลุความสำเร็จเพื่อตอบสนองความต้องการ ของประชาชนอย่างแท้จริง จากการแสดงบทบาททางการเมืองของพรรคร่วมรัฐบาลข้างต้น เพื่อเป้าหมายผลประโยชน์ทางด้านความนิยมทางการเมืองอย่างเป็นเอกเทศของแต่ละพรรค ได้ส่งผลกระทบต่อความดียประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนในโครงการดังกล่าว ซึ่งพิจารณาได้จากความล้มเหลวของโครงการรถไฟฟ้าใต้ดินที่ไม่สามารถเริ่มต้นขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมในรัฐบาลชุดนี้ หรือความล่าช้าในการดำเนินโครงการรถไฟฟ้า กทม. (ชานชาลา) ที่ต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ นานา จากการต่อสู้กันของพรรคร่วมรัฐบาลในความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ที่ได้ส่งผลกระทบต่อความไร้ผลงานและความเชื่อ่งช้าในการตัดสินใจในภาพรวมของรัฐบาลชุดนี้ตลอดช่วง 2 ปีแรกของอายุรัฐบาล

3. ความขัดแย้งจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครอง

ปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย กรณีนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายหลังจากแถลงนโยบายของรัฐบาลในเดือนตุลาคม 2535 ได้เข้าสู่กระบวนการของการต่อสู้ของกลุ่มขัดแย้งเรื่อยมาจนกระทั่งสามารถยุติปัญหาลงได้ในช่วงกลางปี 2537 กล่าวได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในเดือนพฤษภาคม 2535 ที่ส่งผลให้เกิดกระแสความตื่นตัวของประชาชนต่อความสนใจ ติดตามกิจกรรมทางการเมือง ได้ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนในระดับที่กว้างขวางทั่วไป หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นยุค “กระแสประชาธิปไตยแบ่งบาน” การเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจการปกครอง จากส่วนกลางไปยังหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับการกล่าวขานขึ้นมาพร้อม ๆ กับกระแสประชาธิปไตยดังกล่าว และสามารถสร้างอิทธิพลให้กับพรรคการเมืองต่าง ๆ ในช่วงการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ส่วนใหญ่ ต่างตอบรับกับกระแสการกระจายอำนาจการปกครองกันอย่างพร้อมเพรียง และได้นำมากำหนดเป็นแนวนโยบายของรัฐบาลผสมชุดนี้ จนต่อมาได้เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลในช่วงระยะเวลาอันยาวนานของการบริหารรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย

จากการศึกษาถึงบทบาทและพฤติกรรมทางการเมือง ในการต่อสู้ของกลุ่มขัดแย้งในกรณีการกระจายอำนาจการปกครองในประเด็นการเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัดที่ผ่านมา พิจารณาได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่มีสาเหตุสำคัญมาจากความแตกต่างกันทางด้านแนวความคิดทางการเมืองของแต่ละพรรคที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ในเรื่องของการสร้างความนิยมทางการเมืองหรือผลประโยชน์ด้านฐานคะแนนเสียง ที่มีสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงกระแสประชาธิปไตยแบ่งบานเป็นปัจจัยผลักดันให้ผู้กระทำทางการเมืองฝ่ายต่าง ๆ ในประเด็นขัดแย้งแสดงบทบาทของการต่อสู้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตน การสร้างความนิยมทางการเมืองหรือการสร้างฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อไปคือเป้าหมายของพรรคการเมืองเหล่านี้ เห็นได้ว่านโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ต้นเหตุสำคัญของความขัดแย้งในครั้งนี้ เป็นเพียงผลผลิตของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลที่เกิดขึ้นให้สอดคล้องกับกระแสประชาธิปไตยที่กำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในขณะนั้น ที่คิดว่า “การเลือกตั้ง” ที่เป็นกระบวนการหนึ่ง ของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย สามารถสร้างความยอมรับจากประชาชนทั่วไป ถึงเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจการปกครอง ได้เป็นอย่างดี นโยบายการเลือกตั้งผู้ว่าฯ ของแต่ละพรรคการเมือง ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นพรรคพลังธรรม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคความหวังใหม่ เป็นเพียงนโยบายในเชิงนามธรรมอยู่มาก ที่ยังไม่ได้มีการศึกษาหรือการเตรียมความพร้อมถึงความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ที่บางพรรคอาจ

เขียนไว้ในเอกสารนโยบายพรรคที่จดทะเบียนต่อกระทรวงมหาดไทย หรือนโยบายพรรคในการหาเสียงระหว่างเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ซึ่งเป็นความไม่ “สุกงอม” ของแนวความคิดนี้ที่พร้อมสำหรับการนำมาเป็นรูปแบบที่จะนำมาปฏิบัติได้ในบริบทของสังคมการเมืองขณะนั้น

กล่าวได้ว่า นโยบายการกระจายอำนาจการปกครองโดยการเลือกตั้งผู้ว่าฯ นี้ได้ถูกพรรคการเมืองต่าง ๆ นำมาใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการสร้างผลประโยชน์ให้กับพรรคการเมืองของตนโดยการเคลื่อนไหวเพื่อช่วงชิง “การนำ” ในการผลักดันเรื่องนี้ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นจากความไม่สุกงอมของแนวความคิด ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างขึ้นระหว่างพรรครัฐบาล ที่คู่กรณีด้วยกันต่างก็ตระหนักดีว่าเป็นความแตกต่างที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางการเมืองเรื่องฐานคะแนนเสียงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ พฤติกรรมหรือกระบวนการในการต่อสู้กับความขัดแย้งของแต่ละพรรค จึงแสดงออกถึงความต้องการมีชัยชนะเหนือฝ่ายตรงข้าม โดยให้เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของฝ่ายคนบรรลุความสำเร็จ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามขัดขวางให้เป้าหมายของกลุ่มไม่มีผลในทางปฏิบัติ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการแสดงบทบาทและพฤติกรรมในการต่อสู้ของแต่ละฝ่าย แนวทางในการประนีประนอมกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการความขัดแย้งนี้ เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการเสนอให้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อศึกษาถึงแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ของนโยบายกระจายอำนาจการปกครอง หรือการเสนอให้ลดเงื่อนไขของแต่ละฝ่าย โดยการเสนอให้มีการกระจายอำนาจ โดยการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (นายก อบจ.) แทนการเลือกตั้งผู้ว่าฯ หรือการยกฐานะของสภาตำบลให้เป็นนิติบุคคล หรือการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทั้งหมดนี้ล้วนได้รับการมองว่าเป็นกลยุทธ์หรือยุทธวิธีหนึ่งในการเบี่ยงเบนประเด็นหรือความสนใจที่จะเอาชนะ หรือขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของอีกฝ่ายหนึ่ง มากกว่าที่จะเป็นการแสวงหาการประนีประนอมที่แท้จริง ที่สามารถชี้ให้เห็นถึงเหตุผลของความขัดแย้งในครั้งนี้ดังกล่าวข้างต้น ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า เมื่อต่างฝ่ายต่างตระหนักถึงเหตุผลของความขัดแย้งที่แท้จริงแล้ว ว่ามีพื้นฐานมาจากผลประโยชน์ทางการเมืองแล้ว ก็เป็นเรื่องยากที่จะประนีประนอมกับความขัดแย้ง โดยที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ได้รับความสูญเสีย หรือต้องตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบต่ออีกฝ่ายหนึ่ง

ภายหลังที่กระบวนการของการต่อสู้ของความขัดแย้งได้ผ่านการใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่มีอยู่ของแต่ละฝ่าย รวมทั้งการประเมินสถานการณ์ภายใต้บริบททางการเมืองในขณะนั้น กระทั่งคู่กรณีฝ่ายหนึ่งเห็นว่าฝ่ายตน ไม่สามารถที่จะแสวงหาแนวร่วมเพื่อรวบรวมกำลังทรัพยากรทางการเมืองจากแหล่งอื่นนำมาต่อสู้กับคู่กรณี ได้อย่างเหนือกว่าหรือใกล้เคียงกัน ที่จะสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เป็นประโยชน์กับตน มากกว่าที่จะต้องสูญเสียสถานะทางการเมืองที่เป็นอยู่

ผนวกกับเกิดปัญหาความขัดแย้งภายในพรรคการเมืองของตนและการเกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองประเด็นใหม่เคลื่อนเข้ามาแทนที่ ที่ได้รับความสนใจมากกว่า ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองเรื่องการเลือกตั้งผู้ว่าฯ จึงต้องยุติลงจากการตัดสินใจดิ้นรนทาบทามในการเคลื่อนไหวกับการต่อสู้จากพรรคการเมืองดังกล่าวในท้ายที่สุด

4. พรรคความหวังใหม่กับความขัดแย้งกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 198,199

ปัญหาความขัดแย้งกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 198,199 ระหว่าง 2 พรรคการเมืองในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย คือ พรรคประชาธิปัตย์กับพรรคความหวังใหม่ ได้เกิดขึ้นเมื่อพรรคความหวังใหม่ได้แสดงจุดยืนคัดค้านร่างแก้ไข รธน. 2 มาตรา นี้ของคณะกรรมการแก้ไข รธน. ที่มีนายประจวบ ไชยสาส์น เลขาธิการพรรคชาติพัฒนาเป็นประธาน ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ประกาศในฐานะคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป) ฝ่ายรัฐบาล ให้พรรคการเมืองร่วมรัฐบาลต้องยกมือสนับสนุนร่างแก้ไข รธน. 2 มาตราดังกล่าวตามมติของวิปรัฐบาล ที่เห็นว่าเนื้อหาของการแก้ไขมีสาระสำคัญให้มีการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับนั้นสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งทางพรรคความหวังใหม่ผู้รับผิดชอบกระทรวงมหาดไทยต้องการให้มีการลงมติอย่างเป็นทางการเป็นอิสระใน 2 มาตรา ดังกล่าว ในช่วงของการพิจารณาเรียงมาตราในวาระที่ 2 ที่จะมิขึ้นในต้นเดือนธันวาคม 2537

จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 พรรคการเมืองใหญ่ต่อกรณีดังกล่าว เห็นได้ว่ามีสาเหตุสำคัญมาจาก ความแตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทย ที่มีหน้าที่สำคัญในการจัดการและควบคุมการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ที่ทั้ง 2 พรรคต่างก็ต้องการที่จะอาศัยกลไกของหน่วยราชการดังกล่าวสร้างความได้เปรียบทางการเมืองเหนือพรรคการเมืองอื่นในการเลือกตั้งคราวต่อไป ทั้งนี้พิจารณาได้จากกระบวนการของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเด็นการแก้ไข รธน. 2 มาตรานั้นที่เริ่มต้นขึ้นอย่างกระตือรือร้นโดยที่ไม่เคยปรากฏเงาเงาของความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากกรณีดังกล่าวมาก่อนแม้แต่น้อย ทั้ง ๆ ที่ตัวแทนของแต่ละพรรคในคณะกรรมการแก้ไข รธน. ต่างก็ไม่เคยแสดงเหตุผลคัดค้านในมาตราดังกล่าว ในช่วงของการพิจารณาในชั้นกรรมาธิการ และทั้ง 2 พรรคต่างก็ผ่านการรับร่างแก้ไขในวาระที่ 1 โดยราบรื่น แต่เหตุผลของความขัดแย้งในครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อต่างพรรคต่างก็ใช้ประเด็นแก้ไข รธน. ขึ้นเป็นเงื่อนไขของการต่อสู้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างสมบูรณ์ พรรคความหวังใหม่ที่ก่อนหน้านี้ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (มท.1) ของพลเอกชวลิตฯ ได้ถูกแทรกแซงการบริหารภายในอย่างชัดเจนจากพรรคประชาธิปัตย์ ไม่ว่าจะเป็นกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำระดับสูง

ของกระทรวง การเข้าควบคุมคดีมาตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการยกออกเพชรของกลางราชวงศ์ชาอูเคียเรีย คดีสำคัญระดับประเทศ การสั่งการจับกุมนายพลสินสอง ผู้นำก่อกบฏประเทศกัมพูชาที่โยงใยถึงสมาชิก คนสำคัญของพรรคความหวังใหม่ ทั้งหมดล้วนเป็นเหตุสร้างความไม่พอใจให้กับพลเอกชวลิตฯและ สมาชิกพรรคความหวังใหม่เป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ที่ได้แสดงบทบาทเข้าแทรกแซงการบริหารภายในกระทรวงมหาดไทยโดยนายกรัฐมนตรีก็นิยมพยายามในการทวงสิทธิ์ตำแหน่ง มท.1 ที่เป็นหลักปฏิบัติมาช้านานว่าควรจะเป็นของพรรคแกนนำรัฐบาล มากกว่าที่จะเป็นของพรรคการเมืองใน ลำดับรองอย่างพรรคความหวังใหม่ ที่มีความหมายว่าตำแหน่งนายกรัฐมนตรี้และตำแหน่ง มท.1 ต้องมาจากพรรคการเมืองเดียวกัน ความต้องการในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างเป็นทางการของ พรรคประชาธิปัตย์เป็นการประเมินถึงสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นที่อายุของรัฐบาลอย่างเข้าสู่ปีที่ 3 ที่ถือว่าอยู่ในช่วง “สุกงอม” เต็มที่ ที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเพื่อการเลือกตั้งครั้งใหม่ใน ไม่ช้านี้ การปล่อยให้พรรคความหวังใหม่ควบคุมกระทรวงมหาดไทยอยู่ต่อไป จะสร้างความเสียเปรียบ ไม่น้อยสำหรับพรรคประชาธิปัตย์ที่จะได้ที่นั่งเป็นพรรคการเมืองลำดับที่ 1 กลับมาดำรงตำแหน่งแกนนำ รัฐบาลอีกครั้ง ความขัดแย้งที่ต่างพรรคต่างตระหนักรู้ถึงสาเหตุที่แฝงอยู่ภายในใจของแต่ละฝ่าย พรรค ความหวังใหม่นั้นต้องการใช้ความเคลื่อนไหวในการคัดค้านการแก้ไข รธน. มาตรา 198,199 ที่ยื่นอยู่บน แนวทางเดียวกับข้าราชการมหาดไทย สร้างคะแนนนิยมจากบุคคลเหล่านี้ โดยเฉพาะกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกลไกใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่มากที่สุด เพื่อความชอบธรรมในตำแหน่ง มท.1 ที่ ปราศจากการแทรกแซงจากพรรคประชาธิปัตย์ และหวังผลถึงฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งครั้งต่อไป ด้วย เป็นการสร้างความ โดดเด่นให้กับพรรคความหวังใหม่อีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ก่อนหน้านี้ได้มีการ วิเคราะห์กันว่าพรรคความหวังใหม่อยู่ในฐานะที่ตกต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับความโดดเด่นของพรรค ประชาธิปัตย์ในช่วงของการบริหารที่ผ่านมา ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์เอง ก็ต้องการให้มีการ เปลี่ยนแปลงให้พรรคการเมืองของตนเข้าเป็นผู้ควบคุมกระทรวงมหาดไทยจากการเคลื่อนไหวของพรรค ผ่านตัวแทนวิปรัฐบาลในการต่อสู้กับพรรคความหวังใหม่ในประเด็นขัดแย้งที่เกิดขึ้น

จากกระบวนการของการต่อสู้ของแต่ละฝ่าย กับกรณีขัดแย้งในครั้งนี้ กล่าวได้ว่าพรรคการเมืองฝ่ายค้านมีส่วนสำคัญไม่น้อยต่อการผลักดันให้เกิดประเด็นขัดแย้งขึ้นผ่านทางบทบาทของคณะกรรมการแก้ไข รธน. ที่สมาชิกเสียงข้างมากมาจากพรรคการเมืองฝ่ายค้านและสมาชิกวุฒิสภา ตลอดจนการสร้างเงื่อนไขของปรากฏการณ์ทางการเมืองให้กระบวนการของการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งและการยุติ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการ “ลงสัตยาบัน” ร่วมกันของผู้นำพรรคฝ่ายค้านไม่เข้าร่วมรัฐบาล การยกประเด็นความผิดพลาดในการปฏิรูปที่ดินของพรรคประชาธิปัตย์กรณี สปก. 4-01 ตลอดจนการยกมือคัดค้านล้มร่างแก้ไข รธน. ใน 2 มาตราดังกล่าวที่พรรคฝ่ายค้านเป็นแกนนำสำคัญใน

การยกร่างขึ้นมาเอง การยุติความขัดแย้งระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลในกรณีการแก้ไข ธรณ.เกิดขึ้นหลังจากผ่านกระบวนการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นของทั้ง 2 ฝ่ายในการแสวงหาทรัพยากรทางการเมืองและกลยุทธ์ในการต่อสู้ เมื่อประสบชัยชนะเป็นของพรรคความหวังใหม่ที่ร่วมกับพรรคฝ่ายค้านและวุฒิสมาชิกสามารถล้มร่างแก้ไข ธรณ. 2 มาตราดังกล่าว ที่เป็นเงื่อนไขของความขัดแย้งครั้งนี้ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นความพ่ายแพ้ของพรรคความหวังใหม่ ที่ไม่สามารถสร้างความชอบธรรมในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยอย่างสมบูรณ์ ที่เป็นเป้าหมายสำคัญในการเคลื่อนไหวต่อสู้กับความขัดแย้งครั้งนี้ เมื่อพรรคประชาธิปัตย์สามารถแสวงหาเสียงสนับสนุนจากพรรคการเมืองฝ่ายค้าน เข้ามาแทนที่พรรคความหวังใหม่ที่ถูกปรับออกไปจากพรรคร่วมรัฐบาลในเวลาต่อมา และเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยกลไกสำคัญในการควบคุมการจัดการเลือกตั้งเสียเองตามความประสงค์ของพรรคตั้งแต่นั้น

กล่าวโดยสรุปถึงสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ในช่วง 2 ปีแรก (ชวน 1-3) แยกเป็นประเด็นศึกษาสำคัญดังนี้

1. พรรคกิจสังคมกับความขัดแย้งในรัฐบาลผสม มีสาเหตุมาจากความแตกต่างกันด้านแนวความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะเรื่องความถูกต้องและความเป็นธรรม ระหว่างพรรคกิจสังคมกับพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์แกนนำรัฐบาล
2. ความขัดแย้งจากโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนเพื่อแก้ปัญหาจราจรในเขต กทม. มีสาเหตุมาจากความแตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ด้านความนิยมทางการเมืองหรือฐานคะแนนเสียงจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ดังกล่าว ระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ร่วมรัฐบาลคือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรม
3. ความขัดแย้งจากนโยบายการกระจายอำนาจการปกครอง มีสาเหตุมาจากความแตกต่างกันทางแนวความคิดทางการเมือง ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ทางการเมืองในเรื่องของการสร้างความนิยมทางการเมืองหรือการสร้างฐานคะแนนเสียงของพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล ภายใต้การผลักดันของสถานการณ์ทางการเมืองในยุคประชาธิปัตย์เบ่งบาน
4. พรรคความหวังใหม่กับกรณีความขัดแย้งกรณีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มาตรา 198,199 มีสาเหตุมาจากความแตกต่างกันในเรื่องผลประโยชน์ทางการเมือง ในการเข้าควบคุมกระทรวงมหาดไทยองค์กรที่มีหน้าที่สำคัญ ในการควบคุมจัดการเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ระหว่างพรรคความหวังใหม่กับพรรคประชาธิปัตย์

ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถพิสูจน์สมมุติฐานที่ได้ตั้งไว้ในกรวิจัยคือ

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในรัฐบาล ชวน หลีกภัย มีปัจจัยหรือสาเหตุหลักมาจากความแตกต่างกันในการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ผลตอบแทนจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่

ของรัฐบาล การเข้าควบคุมองค์กรของรัฐที่ทำหน้าที่ในด้านการจัดการเลือกตั้ง และความแตกต่างกันเรื่องแนวความคิดทางการเมือง เช่น ความถูกต้อง ความเป็นธรรม

จากการศึกษาถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคการเมืองในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย ช่วง 2 ปีแรก (ชวน 1-3) กล่าวได้ว่าภายหลังจากการลาออกของพรรคกิจสังคมสิ้นสุดรัฐบาลชวน 1 หลังการบริหารงานของรัฐบาลมาร่วมระยะเวลา 1 ปี ที่มีสาเหตุจากความแตกต่างกันของแนวความคิดทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองฝ่ายเทพและพรรคการเมืองฝ่ายมาร ที่รวมอยู่ในคณะบริหารด้วยกัน หลังจากนั้นเป็นต้นมา ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลชุดนี้ ล้วนเกิดขึ้นระหว่าง 3 พรรคการเมืองใหญ่ในลำดับ 1, 2, 3 มาโดยตลอด คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่และพรรคพลังธรรม โดยสาเหตุสำคัญของปัญหาความขัดแย้งมักเกิดจากต่างพรรคต่างแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการพยายามสร้างค่านิยมทางการเมืองเพื่อการสร้างฐานคะแนนเสียงให้กับพรรคการเมืองของตนเองอย่างเป็นเอกเทศ ไม่ว่าจะเป็นการแย่งชิงและการขัดขวางการเข้าควบคุมโครงการก่อสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ของรัฐบาล การผลักดันนโยบายเลือกตั้งผู้ว่าราชการจังหวัด และความต้องการเข้าควบคุมการบริหารงานในกระทรวงมหาดไทย องค์กรสำคัญที่มีหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้ง พฤติกรรมของพรรคการเมืองแต่ละพรรคในรัฐบาลผสม ที่แสดงออกในกิจกรรมทางการเมืองที่นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่ผ่านมาในรัฐบาลผสม ชวน หลีกภัย สอดคล้องกับแนวความคิดของ Bruce Bruno de Mesquita ที่ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของพรรคการเมืองในขณะเลือกตั้งและการจัดตั้งรัฐบาลผสมของรัฐต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย มีหลักเกณฑ์สรุปได้ดังนี้

1. พรรคการเมืองเข้าแข่งขันรับเลือกตั้ง เพราะต้องการเสริมพลังพรรคและเพิ่มจำนวนผู้แทนในสภาฯ
2. เมื่อรวมตัวกันเป็นรัฐบาลผสม บางพรรคสนใจในด้านที่จะหาทางได้เปรียบจากเลือกตั้งครั้งต่อไปจากรัฐบาลผสมยิ่งกว่าที่จะพยายามปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาลผสม
3. พรรคการเมืองจะคงอยู่ในรัฐบาลผสม ตราบใดที่หัวหน้าพรรคยังเห็นว่าพรรคของตนไม่ขาดทุน (ความเสียหาย) จากการผสมนั้น
 - 3.1 ถ้าหัวหน้าพรรคเห็นว่าพรรคกำลังจะขาดทุนจากการอยู่ในรัฐบาลผสม ก็จะถอนตัวออก
4. ความเสียหายใหญ่หลวงครั้งหนึ่งจะมองเห็นได้ชัดกว่าความเสียหาย (ขาดทุน) ที่เกิดขึ้นทีละเล็กทีละน้อย
5. หัวหน้าพรรคจะคิดถึงความเสียหายครั้งใหม่ ๆ มากกว่าความเสียหายครั้งเก่า ๆ และจะมีผลต่อการคิดถึงกำไร ขาดทุน ของการอยู่ร่วมรัฐบาลมากกว่า

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องความขัดแย้งในรัฐบาล ชวน หลีกภัย ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในรัฐบาลผสมของไทย ดังต่อไปนี้

1. การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองให้คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลผสม ยึดหลักความรับผิดชอบร่วมกัน (collective responsibility) อันหมายถึงรัฐมนตรีจากแต่ละพรรคการเมืองในรัฐบาลผสมต้องรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่อรัฐสภา โดยเฉพาะสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน โดยคณะผู้บริหารดังกล่าวในรัฐบาล มีความผูกพันที่จะต้องยอมรับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของคณะรัฐมนตรี ผูกพันที่จะร่วมกันปกป้องสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลและต่อสาธารณชน รวมตลอดถึงความรับผิดชอบร่วมกันในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล รัฐมนตรีทุกคนผูกพันต้องสนับสนุนและปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล โดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกหรือความเห็นส่วนตัว เพื่อสร้างผลงานให้กับรัฐบาลในภาพรวมของทุกพรรคการเมือง ไม่ใช่แต่ละพรรคต่างบริหารเพื่อสร้างความโดดเด่นในนามพรรคอย่างเป็น เอกเทศ

2. การแสดงความคิดเห็นคัดค้าน วิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของรัฐบาล สมาชิกพรรคการเมืองหรือรัฐมนตรีแต่ละพรรคในรัฐบาลผสม ควรกระทำในที่ประชุมร่วมกันของแต่ละพรรคหรือที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเท่านั้น ไม่ควรแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์ต่อสื่อมวลชนหรือสาธารณชน

3. พรรคการเมืองที่ร่วมกันเป็นรัฐบาลผสมต้องมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ในการที่จะเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ มีทิศทางร่วมกันในแนวนโยบายที่อยู่บนพื้นฐาน ของการตอบสนองต่อผลประโยชน์ของประชาชน ไม่อาศัยหรือใช้สถานการณ์ทางการเมืองในการหาผลประโยชน์เพื่อพรรคใดพรรคหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงความราบรื่นหรือเสถียรภาพร่วมกันของรัฐบาลผสม

4. การเจรจาหรือประสานประโยชน์ และประสานงานระหว่างพรรคร่วมรัฐบาลบนพื้นฐานของการประนีประนอมโดยการลดเงื่อนไขของแต่ละพรรค เพื่อแสวงหาความร่วมมือที่ดีในการบริหารงานร่วมกันของรัฐบาลผสม

5. พรรคแกนนำที่จะจัดตั้งรัฐบาลผสม ควรจัดตั้งรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองจำนวนน้อยพรรคที่สุด ที่มีเสียงข้างมากเพียงพอ โดยไม่ให้เสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวน ส.ส.ในสภาผู้แทนราษฎรมากเกินความจำเป็น (คะแนนเสียงท่วมท้น) เพราะจะทำให้มีการกระจายผลประโยชน์กันไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรี อันอาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นได้ และจำนวน

เสียงที่เกินกึ่งหนึ่งไม่มากนัก สมาชิกของแต่ละพรรคจะช่วยกันประคับประคองความสามัคคีกันได้ดีกว่า จำนวนเสียงที่เกินกึ่งหนึ่งมากเกินไปจนความจำเป็น

6. การแก้ปัญหาความขัดแย้ง หรือปัญหาด้านเสถียรภาพของรัฐบาลผสม บนพื้นฐานของการพัฒนาระบบพรรคการเมืองในประเทศไทยให้มีจำนวนน้อยพรรคที่สุด จนกระทั่งเหลือเพียง 2 พรรค การเมืองใหญ่ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาบริหารประเทศอันเป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองไทยปัจจุบัน สามารถเริ่มต้นพัฒนาเพื่อสู่เป้าหมายดังกล่าวได้ โดยพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มีอยู่ ควรมีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจนระหว่างพรรคการเมืองที่มีแนวความคิดหรือแนวทางที่คล้ายคลึงกัน สามารถบริหารงานร่วมกันได้อย่างราบรื่นในระยะยาวบนพื้นฐานของการตอบสนองต่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม เพื่อให้มีกลุ่มการเมืองจำนวนน้อย แค่ 2 กลุ่ม ที่ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามา บริหารประเทศ หรือเป็นกลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายค้านคอยตรวจสอบรัฐบาล ซึ่งจะช่วยลดความสับสนของประชาชนในการตัดสินใจลงคะแนนเลือกตั้งได้ที่สามารถระบุได้ชัดว่าพรรคการเมืองที่ตนจะเลือกสังกัดอยู่ในกลุ่มการเมืองใดที่มีเพียง 2 ฝ่ายเท่านั้น